

พุทธศิลป์ในศิลปะอินเดีย ตอนที่ ๒

โดย

อ.ดร.เชษฐ ติงสัจญ์

พุทธศิลป์ในศิลปะอินเดีย ครั้งที่ ๒ นี้จะพูดถึงแต่การเกิดพระพุทธรูปเป็นต้นไป ตอนที่แล้วนั้นผมพูดถึงตอนที่ไม่มีพระพุทธรูปบนโลกมนุษย์ยังจำได้เป็นช่วงพระเจ้าอโศก แต่พอหลังจากรัชกาลพระเจ้ากนิษกะซึ่งเป็นกษัตริย์ในราชวงศ์กุษาณะปรากฏว่าเกิดพระพุทธรูปเป็นครั้งแรกของโลก เพราะฉะนั้นพวกนี้จะมี ๓ ศิลปะในอินเดีย คือคันธาระ มธูรา และอมราวดี

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะอินเดียสมัยที่ 2

- ศิลปะคันธาระ (6-9) → แคว้นคันธาระ (NW) → อิทธิพลกรีก-โรมัน + อิทธิพลพุทธศาสนา
- ศิลปะมธูรา (6-9) → แคว้นอูตรประเทศ (N) → สืบต่อมาจากอินเดียโบราณ
- ศิลปะอมราวดี (7-10) → แคว้นอานธรประเทศ (S) → สืบมาจากอินเดียโบราณ

แผนที่อินเดียช่วงนั้นและจะเห็นได้ว่ามีพวก ๆ หนึ่งอพยพเข้ามาในอินเดียตั้งถิ่นฐานอยู่แถวปากีสถาน อินเดียเหนือฝั่งตะวันตก ตอนแรกพวกกรีกเข้ามาก่อนพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มาจากกรีก ตีไล่มาเรื่อยเลยจากตุรกีไปถึงอียิปต์และก็เลยมาจนถึงเปอร์เซีย และมาถึงอินเดียผ่านอัฟกานิสถานมาถึงอินเดีย พอมาถึงอินเดียพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ก็มีหลายคนบอกว่ากลัวตกโลกหรือเปล่า เข้าใจคำว่า "กลัวตกโลก" ใหม่ เพราะโลกแบน

เลยกลัวตกโลกก็เลยกลับแต่ในขณะนั้นเองก็ให้ชาวกรีกตั้งถิ่นฐานอยู่ในอินเดีย ฉะนั้นก็จะมีชาวกรีกอยู่เป็นฝรั่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตรงนี้ ชาวกรีกจะมีคัมภีร์เล่มหนึ่งของลัทธิที่พระพุทธกับคนกรีกตอบได้กัน คือ "มิลินทปัญหา" คือคัมภีร์ที่ชาวกรีกกับพระในศาสนาพุทธคุยกัน พญามิลินท์นี่เป็นชื่อในภาษาบาลี แต่ชื่อภาษากรีกคือ "เมสันเดอร์" พอชาวเมืองฟังไปมาก็เพี้ยนกลายเป็นมิลินท์ มิลินเดอะก็เป็นมิลินทะ ก็มีมาตั้งแต่พระเจ้ามิลินท์และต่อมาเรื่อย ๆ มีชาวกรีกครองตรงนี้ ต่อมาปรากฏว่ามีชนเผ่าพวกหนึ่งเข้ามาเป็นชนเผ่าจากจีนคือ พวกชุกเจียน มาจากเอเชียกลางเข้ามาตั้งตรงนี้และสร้างราชวงศ์ขึ้นมาคือ "ราชวงศ์กุษาณะ" พวกนี้จึงเป็นพวกนอกอินเดีย ความคิดเห็นจึงนอกกลุ่มออกไปจากอินเดีย คนอินเดียคือฉันไม่ทำพระพุทธรูป ฉันกลัว ฉันไม่ทำพระพุทธรูป กลัวว่าถ้าเกิดทำพระพุทธรูปแล้วจะบาป กลัวว่าจะไม่เหมือน แต่พวกต่างประเทศ พวกกรีกจะมีประติมากรรมเยอะเยอะเป็นอพอลโล เป็นซุสตั เป็นเทร่าเต็มไปหมดฉะนั้นเขาก็ทำประติมากรรมมาแต่เดิม พอทำประติมากรรมมาแต่เดิมเข้ามาถึงอินเดียเห็นคนไหนหัวแต่ไม่มีพระพุทธรูป พอไม่มีเขาก็ขี้ใจคิดทำขึ้นมาดีกว่า งานศิลปะคันธาระหลายท่านเชื่อว่าเป็นศิลปะแรกที่เกิดพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์ขึ้นมา หลังจากที่เกิดพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์เสร็จพระพุทธรูปนี้ก็ได้รับความนิยมแพร่ไปถึงศิลปะตอนกลางของอินเดีย คือ มธูรา และด้านล่างคือ อมราวดี เพราะฉะนั้นช่วงนี้ก็เกิดพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์ขึ้นมาหมดเลยเป็นแฟชั่น อย่างปัจจุบันก็เกิดที่ปารีสแต่นั้นนี้เกิดขึ้นที่คันธาระแฟชั่นพระพุทธรูปและแพร่มาที่อินเดีย

ภาพของ “พระเจ้ากนิษกะ”

ราชวงศ์กุษาณะกษัตริย์สำคัญที่สุดคือ พระเจ้ากนิษกะ ปรากฏว่าเป็นคนต่างชาติเพราะคนที่อยู่นอกอินเดีย มักจะใส่เสื้อ แต่ประติมากรรมอินเดียมักจะถอดเสื้อเหมือนกับการแต่งตัวของคน คือนุ่งแต่ผ้าถุงแล้วเปลือยท่อนบนปกติ ก็จะรวมถึงศิลปะที่เป็นของอินเดียทั้งหมดจะเปลือยท่อนบน แต่คนต่างชาติจะใส่

ราชวงศ์กุษาณะ + พระเจ้ากนิษกะ

เสื้อคลุมยาว เครื่องแต่งตัวของเอเชียกลาง

พบจารึกทำให้ทราบว่าประติมากรรมนี้ = พระเจ้ากนิษกะ

ร่องเท้าบุต พื้นฐานมาจากกรีกโรมัน

พระเจ้ากนิษกะ พบที่เมืองมถุรา

- ราชวงศ์กุษาณะ = เผ่าซีกเทียน = เผ่าเร่ร่อนบนหลังม้า + มาจากเอเชียกลาง
- ครองทั้งคันธาระ + มถุรา
- พระเจ้ากนิษกะ = กษัตริย์สำคัญสุด → อุปถัมภ์พุทธมหายาน → พระพุทธรูปวางสร้างขึ้นในรัชกาลของพระองค์ (หลักฐานจากเหรียญ)

เสื้อคลุมยาวและก็เนื่องจากคนต่างชาติกลุ่มนี้จี๋มาจึงใส่รองเท้าบูต นี่คือรูปของพระเจ้ากนิษกะเจอที่เมือง มถุรา และเจอเหรียญด้วย เหรียญก็ใส่เสื้อยาวเหมือนกันเหมือนกับเสื้อแซคคือเอาไว้จี๋มา เคยเห็นนโปเลียนไหม? จี๋มาและจะใส่เสื้อยาวอันนี้ก็เหมือนกันและก็ใส่รองเท้าบูต คราวนี้อีกด้านหนึ่งของเหรียญอันนี้พอเรากลับไปเราจะเห็นคน ๆ หนึ่งที่มิลรีมี ตรงจิวรามีภาษาอังกฤษเขียนว่า BODDO ก็คือบุดโดเป็นพุทธรูป พุทโธ เพราะฉะนั้นนี่ก็คือหลักฐานที่บอกว่าในรัชกาลนี้มีพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์แล้ว อาจจะเป็นช่วงแรกที่ประดิษฐ์พระพุทธรูปก็ได้

การประดิษฐ์พระพุทธรูปในศิลปะคันธาระ

ประเภทที่ 1 ประดิษฐ์ตามคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ

ประเภทที่ 2 ประดิษฐ์ตามอิทธิพลกรีก-โรมัน

ประเภทที่ 3 ประดิษฐ์อุษกนิษะเพื่อแยกความแตกต่างพระพุทธรูปออกจากพระสงฆ์

อุษกนิษะ

อุณาโลม / อุณา

พระกรรณยาว

พระเศวตที่ยกศอก

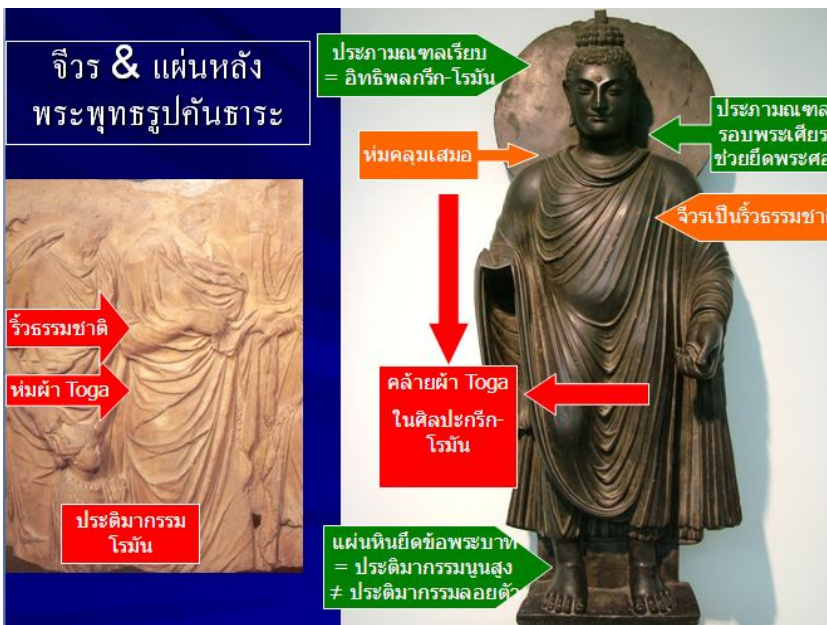
มีประภามณฑลรอบพระเศียรตามแบบ Apollo

หมวกจิวรคคลุม + จีวรเป็นริ้วเหมือนผ้า Toga

คราวนี้พระพุทธรูปประดิษฐ์ขึ้นมาได้อย่างไร คนเขาบอกว่าถ้าสมมติใครคนหนึ่งขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้าก็คงไม่มีใครเชื่อ และถามว่าท่านเคยเห็นพระพุทธเจ้าไหมก็ไม่เคยเพราะพระพุทธเจ้าได้ตายไปแล้ว ๓๐๐ ปี ผ่านไป ๓๐๐ ปีเหมือนกับเราฝันเห็น พ่อขุนรามคำแหง และฝันบอกว่าพ่อขุนรามคำแหงต้องสง่า ต้องหล่อ ซึ่งจริง

ๆ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่าไม่รู้ อันนี้ก็เหมือนกันฉะนั้นท่านก็ฝันขึ้นมาว่าพระพุทธเจ้าจะต้องเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ คราวนี้พอเวลาฝันแล้วเขาจะหลอกคนได้อย่างไรให้คนเชื่อ ก็มาเอาลักษณะที่ดีที่สุดเขาก็ไปอ่านคัมภีร์เล่มหนึ่งคือ “คัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ” มีคัมภีร์เล่มหนึ่ง พระสูตรเล่มหนึ่งอยู่ในพระไตรปิฎกบอกว่าพระพุทธเจ้ามีลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ลองไปอ่านดูมีหลาย ทำไม่ถึงหลาย ลองสังเกตดูพระพุทธรูปทั้งหลายจะมีตุ้มหูแม่แต่พระพุทธรูปอยุธยา หูยานี่จะมีตุ้มหูแสดงว่าหูยาวเพราะใส่ตุ้มหู ทำไม่ถึงเป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่าพระพุทธเจ้าก่อนออกบวชเป็นกษัตริย์ เป็นเจ้าชายดังนั้นก็ต้องใส่ตุ้มหูซึ่งตุ้มหูสมัยโบราณหนักก็ทำให้หูยานลงมา แสดงว่าแฟชั่นหูยานนี้มีมาตั้งแต่สมัยอินเดียโบราณแล้ว พอหูยานแล้วบวชก็ถอดตุ้มหูออกเพราะฉะนั้นพระกรรณจึงยาว

และรู้ได้อย่างไรว่าใส่ตุ้มหูก็เพราะว่ามีตุ้มหูมาจนถึงปัจจุบันมาถึงพระพุทธรูปอยุธยา คราวนี้คัมภีร์ยังบอกอีกว่าระหว่างคิ้ว ๒ ข้างมีขนขึ้นมาเรียกว่า อุณาโลม ซึ่ง อุณาโลมคือคิ้วต่อกัน คือคงจะเป็นลักษณะของคนอารยันพวกฝรั่ง ลองไปดูพวกฝรั่งเขาขนเยอะและปรากฏว่าคนที่เข้ามาในอินเดียพวกนั้นเป็นพวกที่มาจากทางเอเชียกลาง ทางยุโรปเผ่าพันธุ์พระพุทธเจ้าก็เป็นคนเผ่าอารยันก็เลยมีขนอยู่ระหว่างคิ้วทั้ง ๒ ข้างทำให้คิ้วต่อกันเรียกว่าอุณาโลม นี่ก็คือคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะที่เขาสร้างขึ้นมา ที่เขาเอาลักษณะมาแล้วมาสร้างพระพุทธรูป แต่ว่าแล้วลักษณะ ๓๒ ประการนี้ทำครบไหม ลักษณะบางอย่างทำแล้วน่าจะเกลียด เช่น ลิ้นของพระพุทธเจ้าสามารถแลบแล้วปรกหน้าได้ ลองไปอ่านดูจะนั่นทำแล้วน่าจะเกลียดก็ไม่ทำ อันที่ ๒. คือทำตามแบบกรีก - โรมัน ประติมากรรมกรีก - โรมันผมหยักสกเหมือนกับพวกฝรั่งผมหยักสก ฝรั่งแถวพวกกรีก อิตาลี อันที่ ๓. เขาคิดแบบว่าพระพุทธเจ้าก็เป็นพระสงฆ์ต้องโกนหัวแต่ดูในตุ้มผมหมดเลยนะแล้วอย่างนี้โกนผมใหม่ อันนี้มีคัมภีร์เล่มหนึ่งบอกว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปหาพระพุทธเจ้าครั้งแรก พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ไปเห็นหัวโล้นเต็มไปหมดวัดเลยจึงถามบอกว่า “ฉันเห็นแต่พระหัวโล้นพระพุทธเจ้าคือองค์ไหน” แสดงว่าพระพุทธเจ้าก็โกนหัวเหมือนกับพระสาวก แต่ปรากฏว่าทำเป็นประติมากรรมแล้วพระพุทธเจ้าโกนหัวเหมือนกับพระสาวกแล้วเรารู้ได้อย่างไรว่าพระพุทธเจ้า ฉะนั้นการไว้ผมนี้คือสัญลักษณ์และมัดจุดขึ้นไปเป็นมวยด้วยก็มี ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือพระพุทธเจ้าฉลาดกว่าคนอื่นกะโหลกปูดขึ้นมีความคิดมากกว่าคนอื่นฉะนั้นก็ทำกะโหลกปูดขึ้นมา อันที่ ๒. เหมือนกับพระพุทธเจ้ายังไม่ได้บวชยังไม่ได้โกนผมและเราไว้ผมจุกซึ่งสำหรับกษัตริย์เวลาทรงครอบมงกุฏจะเป็นแกนข้างในสำหรับมงกุฎหรือผ้าโพกหัว เพราะฉะนั้นเขาเลยบอกว่าในเมื่อพระพุทธเจ้าพิเศษกว่าคนอื่นคือเป็นเจ้าของมวยผมไว้ผมไว้จุกอยู่ข้างบน อันนี้เขาเรียกว่า “อูษณิยะ” คือมวยผมอยู่ข้างบน ทุกองค์จะมีอูษณิยะหมด

ฉะนั้นพระพุทธรูปรุ่นแรกของโลกออกมาก็กลายเป็นแบบนี้ มีทั้งที่ประดิษฐ์ขึ้นคือที่ช่างคิดเองและมีทั้งที่มาจากคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ มีทั้งที่สร้างอูษณิยะขึ้นมาและมีอิทธิพลของกรีก - โรมันเพราะว่าคนกรีก - โรมันนั้นอยู่แถวอินเดียตรงนั้น อินเดียตะวันตก เช่น ผ้าจิวรจะเป็นริ้ว เหมือนกับผ้าโรมันเลย ถ้าคุณเคยดูหนังโรมันตอนแรกเขาจะใส่เสื้อข้างในก่อนอย่างเราดูหนังทรอยส์อะไร

แบบนี้ พอใส่เสื้อข้างในเสร็จปั๊บก็หนาวพอนาวาก็จะมีผ้าห่มทับอีกชั้นหนึ่ง ผ้าโรมันมี ๒ ประเภท ๑.มีผ้าข้างในเรียกว่า TULIC แปลว่าผ้าที่ใส่ข้างใน แล้วเสร็จเพราะหนาวก็ใช้ผ้าข้างนอกห่มทับอีกทีหนึ่งเรียกว่า TOGA ฉะนั้นพอประติมากรรมใส่ผ้า TOGA จึงเป็นต้นแบบให้จิวรของพระพุทธรูป พระพุทธรูปจึงห่มผ้าจิวรเหมือนห่มผ้า TOGA เหมือนห่มผ้ากันหนาวก็จะเป็นริ้วหมดเลย องค์กรนี้สมบูรณมากอยู่ที่พิพิธภัณฑน์วิเวคิ ถ้าอยากไปดูองค์นี้ก็ไปที่วิเวคิไปดูได้หินสีดำ ศิลปะคันธาระชอบทำหินสีดำองค์นี้สวยมาก และจะเห็นประติมากรรมผ้า TOGA อันนี้ที่น่าสนใจเพราะพระเจ้าไม่ได้อยู่เฉย ๆ เขาทำมือ การทำท่าทางต่าง ๆ ที่เราเรียกว่า “ปาง” ทำไม่ถึงต้องทำปางรูป ที่

ทำปางเพราะประติมากรรมพูดไม่ได้พูดไม่ได้จึงต้องแสดงท่าเพื่อบอกว่าตอนนี้ฉันกำลังอยู่ในปางอะไรในตอน
 อะไร ทำเป็นปางมารวิชัยก็อ้างพระแม่ธรณีเป็นพยาน ส่วนที่หักไปแท้ที่จริงแล้วเคยมีมือต่อมา ปางนี้เรียกว่า “ปาง
 ปรทานอกัย” ทำไม่ถึงอกัย เพราะว่าเวลาอกัยนี้ไม่ได้ให้ออกัยนะไม่ใช่เราไปตีหัวพระแล้วพระมาให้ออกัย เป็น
 อย่างนี้คือเวลาสมมติว่าผู้ใหญ่เวลามีเด็กมาไหว้เราถ้าเกิดเราไม่มีมือรับไหว้เราก็ยกมือขอให้แบบว่าถ้าท่านไหว้เรา
 เราจะกุมครองท่าน นี่คือความหมายว่าไหว้แล้วเราจะกุมครองท่าน ฉะนั้นอันนี้ก็เหมือนกันพระพุทธเจ้ายกมือ
 ขึ้นมาเมื่อเราไหว้พระพุทธเจ้าแล้วพระพุทธเจ้าก็จะให้ความไม่มีกัยคือ “อกัย” แก่ท่านจึงเป็นปางปรทานอกัย
 ไม่ใช่อกัยที่เปลว殃โกโทษให้แต่เป็นการไม่มีกัยไหว้ท่านแล้วท่านจะให้ความไม่มีกัยแก่เรา

โดยรอบแล้วจะเห็นเป็นแสงประกายฉลุลอกมาคือประหนึ่งว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระอาทิตย์มีแสงสว่าง
 เปล่งออกมาตลอดเวลาเป็นแสงสว่างแห่งธรรมะ

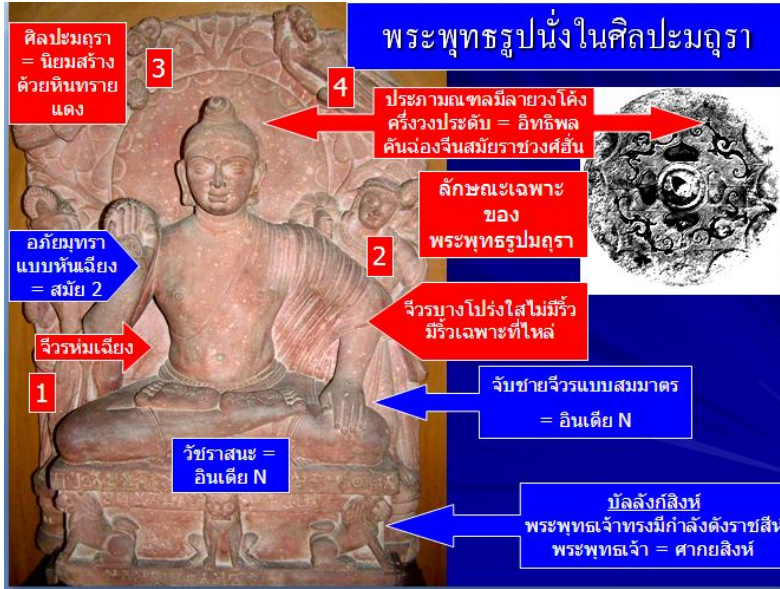
ที่นี้ทำยื่นพระพุทธเจ้าท่านก็ไม่ได้ยื่นเลย ๆ
 ด้วย จะไม่เหมือนศิลปะไทยที่ศิลปะไทยจะยื่น
 แบบแข็ง ๆ ศิลปะไทยอยุธยาขึ้นอย่างเดียวยื่น
 ปกติแต่ศิลปะอินเดียเวลาขึ้นจะยื่นพักขาข้าง
 หนึ่งไม่ให้หน้าเข่ายื่นแข็งอย่างเดียวก็น่าเมื่อ
 ยื่นที่เหมือนกับตอไม้แต่ว่าศิลปะอินเดียเขาจึง
 คิดให้ยื่นพักขาเหมือนกับคนเหนื่อย ยื่นพักขา
 สบาย ๆ เพราะฉะนั้นจะมีขาข้างหนึ่งยื่นเข้า
 ข้างหนึ่งยื่นออกมาส่วนอีกข้างหนึ่งยังตั้งอยู่
 พอยื่นพักขาที่จะเอียงไปโดยอัตโนมัติ องค์กรนี้

ยังไม่เอียงมากแต่พอต่อไปก็จะเอียงไปเรื่อย ๆ จนท้ายสุดอาจจะเห็นประติมากรรมอินเดียที่ยื่นพักขามากเหลือเกิน
 ซึ่งการยื่นเอียงอย่างนี้เรียกว่า “ตรีภังค์” การยื่นพักขาจนสะโพกเอียงเรียกตรีภังค์ ภังค์แปลว่าหัก ตรีคือ ๓ รวมแล้ว
 คือการหัก ๓ ส่วน ที่หัก ๓ ส่วนคือหักขาตอนบน ๑ และตอนล่างอีก ๑ รับน้ำหนัก และสะโพก เป็นการยื่นแบบ
 ศิลปะอินเดียที่ไม่มีในศิลปะอื่น ถ้ามีในศิลปะอื่นแสดงว่าได้อิทธิพลจากศิลปะอินเดีย ถ้าเราไปดูของศิลปะไทย
 ของไทยที่คล้ายศิลปะอินเดียที่สุดคือ “ทวารวดี” เพราะทวารวดีก็จะมีการตรีภังค์บ้าง

พระคันธาระก็จะหน้าเป็นฝรั่ง ห่มจีวร
 เหมือนกับผ้า TOGA เหมือนกับผ้าของกรีก
 อันนี้เป็นปางปฐมเทศนา ก็คือการที่
 พระพุทธเจ้าเทศน์พระสูตร “ธัมมจักกัปปวัตน
 สูตร” แปลว่าพระสูตรแห่งการหมุนธรรมจักร
 เพราะฉะนั้นปางนี้พระพุทธเจ้าจึงเอามือไป
 หมุนธรรมจักรเลย และกวางหมอบนี่ก็คือ
 ตัวแทนของป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ส่วนรอบ
 ๆ นั้นเป็นปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ มันเป็นการสื่อ
 สัญลักษณ์พระพุทธเจ้าทำมือเพื่อบอกว่ากำลัง

ทำตอนอะไรอยู่ นี่กำลังหมุนธรรมจักรอยู่โดยเอามือไปหมุนและเดี๋ยวต่อไปทำหมุนจะเปลี่ยนไปใหม่เพราะทำนี้ หมุนน่าเกลียดเหมือนกับหมุนเล่น เพราะฉะนั้นเขาจะเปลี่ยนใหม่เป็นท่าที่ใช้มือขวาจับเป็นวงแทนธรรมจักรแล้ว ใช้มือซ้ายชี้ลงต่อไปจะหมุนอย่างนี้เรียกว่า “ปางปฐมเทศนา” ในอินเดียมีเยอะแต่ก็เปลี่ยนไปจากการหมุนตรง ๆ ของคันธาระจะมีปางอื่น ๆ อีกอย่างนี้คือ “ปางบำเพ็ญทุกรกิริยา” พระพอม และองค์นี้อยู่ที่ป่ากีสถานสำคัญมาก คราวนี้พอกันกรีกแถวคันธาระป่ากีสถานเริ่มทำพระเป็นฝรั่ง คนอินเดียก็เลยเริ่มทำบ้างกลายเป็นแฟชั่นแต่ว่าคน อินเดียเวลาเขาทำพระเขาทำแบบว่าไม่มีอิทธิพลฝรั่งเลย

ศิลปะมูรธาอยู่แถวนิเวศลี อีกอันก็ใช้หินทรายแดงมาทำและหุ้มเฉียง ลองสังเกตดูว่าที่คนอินเดียชอบคือเป็นจิ๋วแบบเรียบ ๆ เรียบชะจนเห็นพระถัน พระนาภีหมดเลย เพียงแต่ว่าจะถกจิ๋วขึ้นมา คราวนี้ผมลืมบอกไปอย่างหนึ่งว่าศิลปะอินเดียเขาเลียนแบบคนมากเลย ถ้าเกิดว่ามือขวาทำปาง มือซ้ายเขาก็ต้องจับชายจีวรนั้นเพราะมีลูกบวบ จีวรเวลาพระห่มตัววัดไปไหล่ซ้ายเสร็จจะมีลูกบวบที่ใช้สำหรับหมุน หมุนให้เป็นเส้นแล้วจับเสร็จก็เอาลงมาพอ

เสร็จจับลูกบวบก็ไปอยู่ที่มือซ้าย ฉะนั้นพระที่ยังไม่ชำนาญจะต้องจับลูกบวบนี้ไว้ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้จีวรหลุด ฉะนั้นถ้าดูศิลปะเก่าจะเห็นลูกบวบมือซ้ายจะต้องจับลูกบวบเสมอนี้คือศิลปะอินเดีย ในขณะที่ศิลปะไทยในศิลปะอยุธยาจะเห็นพระทำปาง ๒ มือ จะไม่เห็นว่ามีมือซ้ายมีลูกบวบอยู่ ภาพนี้พระไม่รู้จะจับชายจีวรอย่างไรก็เลิกจิ๋วขึ้นมาพาดไว้ เพราะฉะนั้นของไทยเห็นพระเลิกจิ๋วก็ตกใจปรากฏว่าเลิกจิ๋วนี้ทำมาตั้งแต่อินเดียแล้วเพราะไม่ต้องจับ ของไทยก็ว่าพระอะไรไม่สำรวจเลยเลิกจิ๋ว และคอยดูจะมีอีกศิลปะหนึ่งที่เลิกจิ๋วเหมือนกันเพราะว่าคนอินเดียเขาคิดหลายตลบเขาอยากทำให้มันเหมือนจริง

ภาพนี้พระยืนของศิลปะมูรธา เป็นศิลปะที่ ๒ ที่เรากำลังดูกันอยู่จะห่มจีวรเฉียงแล้วก็พระจับจีวรและอันนี้น่าสนใจมากเพราะว่าพอจับจีวรคือเอามือลงไปจับข้างล่างแล้วดึงขึ้นมาแล้วมาเท้าสะเอวไว้ พอเท้าสะเอวไว้แล้วจีวรจึงลงเป็นเฉียงมาและข้างในมีสบัง จีวรมีสบังจีวรและมีรัดประคดและห่มเป็นผ้าไว้ รัดประคดเป็นรัดประคดที่พระพันเอาไว้

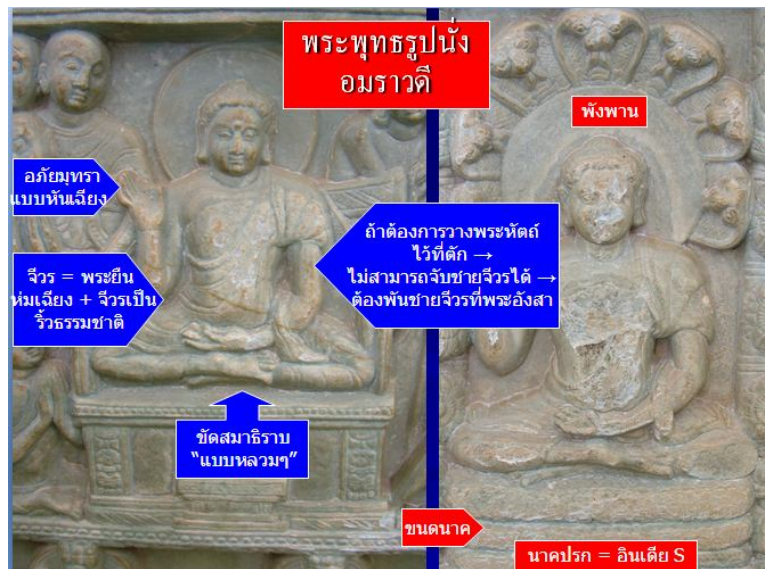
ศิลปะมูรธาอยู่แถวนิเวศลี อีกอันก็ใช้หินทรายแดงมาทำและหุ้มเฉียง ลองสังเกตดูว่าที่คนอินเดียชอบคือเป็นจิ๋วแบบเรียบ ๆ เรียบชะจนเห็นพระถัน พระนาภีหมดเลย เพียงแต่ว่าจะถกจิ๋วขึ้นมา คราวนี้ผมลืมบอกไปอย่างหนึ่งว่าศิลปะอินเดียเขาเลียนแบบคนมากเลย ถ้าเกิดว่ามือขวาทำปาง มือซ้ายเขาก็ต้องจับชายจีวรนั้นเพราะมีลูกบวบ จีวรเวลาพระห่มตัววัดไปไหล่ซ้ายเสร็จจะมีลูกบวบที่ใช้สำหรับหมุน หมุนให้เป็นเส้นแล้วจับเสร็จก็เอาลงมาพอ

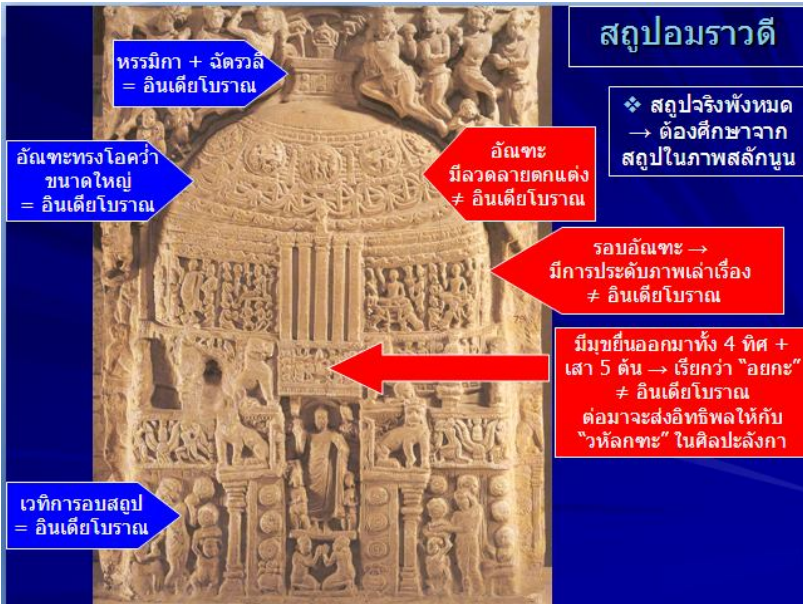
“ศิลปะอมราวดี” ก็คิดพระพุทธรูปขึ้นมาใหม่บ้างละนั่นจะสังเกตว่าในช่วงแรกที่พระพุทธรูปแผ่ออกไปจะกระจายไปทั่วแต่รูปแบบจะต่างกัน อดนี้ห่มเฉียงและมีจิวรเป็นริ้วและปรากฏว่าพอจับชายจิวรขึ้นมาแล้วจิวรโดนดึงขึ้นมาอยู่ข้างบน และเห็นสบบง ฉะนั้นพระอินเดียเห็นแล้วจะรู้เลยว่าตรงไหนเป็นสบบง ตรงไหนเป็นจิวรไม่เหมือนศิลปะไทยที่อะไรกันแน่ระหว่างจิวรทับสบบงหรือสบบงทับจิวรกันแน่ แต่ศิลปะ

อินเดียจะเหมือนจริง นี่ก็จะเป็นจิวรลงมาที่จับจิวร ถ้าเห็นด้านข้างจะเห็นสบบงอันนี้อยู่ภายในจิวรชัดเจน จิวรที่เป็นริ้ว ๆ

พระนั่งห่มเฉียงเหมือนกัน จะเห็นว่าศิลปะนี้ประเภทที่ว่าจี๊เก็ยจับจิวรความจริงจะจับยกขึ้นมาเป็นประธานอภัยข้างหนึ่งจะคลบกลับมาข้างใดก็เอามาพันไว้ที่ไหล่และเสร็จแล้วก็เอาจิวรมาค้ำไว้ที่มือ นี่คือวิถีคิดของช่างที่ประหลาดไม่มีในศิลปะไทย คราวนี้ก็อยากจะให้สังเกตทำนองที่เป็น “ขัดสมาธิราบ” ขัดสมาธิราบคือการเอาขาทับซ้ายเพราะฉะนั้นเราจะเห็นฝ่าพระบาทแค่ข้างเดียวเพราะว่าฝ่าพระบาทอีกข้างหนึ่งทับอยู่แต่ถ้าเผื่อนั่งแล้วเอาขาทับขึ้นมาเห็นฝ่าเท้า ๒ ข้างอันนี้เรียกว่า “ขัดสมาธิเพชร”

ในขณะที่ขัดสมาธิราบเป็นลักษณะของศิลปะอินเดียได้ ขัดสมาธิเพชรอย่างนี้เป็นลักษณะของศิลปะอินเดียเหนือนี่คือการแยกง่าย ๆ ของอินเดียเหนือและอินเดียใต้ก็คือดูขัดสมาธิว่าขัดสมาธิเพชรหรือราบ อันนี้เป็นขัดสมาธิราบก็เป็นลักษณะของศิลปะอินเดียใต้ ศิลปะอินเดียใต้นั้นยังมีอีกลักษณะหนึ่งคือเขาคิด “พระนาคปรก” ขึ้นมา พระนาคปรกก็เป็นพระที่นั่งอยู่บนพิงพานนาคจะเป็นขนคนาคที่เป็นพิงพานอยู่ข้างบน ทำไมถึงมีแต่อินเดียใต้ เพราะอินเดียใต้ร้อนชื้นเหมือนกับบ้านเราทำให้งูเยอะ พงูเยอะคนก็กลัว พอกลัวงูก็เลยต้องไหว้ งู ฉะนั้นจะมีลัทธินับถืองูอยู่ที่อินเดียใต้ คนอินเดียกับงูเป็นของคู่กัน แต่การเป่าปีกับงูนี้รู้ไว้ซะใหม่ว่างูมันหูหนวกไม่ได้ยินเสียงหรือก่ดงูเพราะว่าปีมันสายทำให้งูงง แต่ถ้าลองเป่าปีเฉย ๆ โดยไม่สายงูมันจกเลยนี่คือ trick ของพวกหมองู ฉะนั้นอินเดียจึงมีลัทธินับถืองู และพอศาสนาพุทธลงไปถึงจะบอกว่าพระพุทธรเจ้ามีอำนาจเหนืองูก็เลยต้องเอาพระพุทธรเจ้าไปนั่งบนงู ฉะนั้นพระนาคปรกจึงเป็นลักษณะของอินเดียใต้แบบว่าสามารถปราบงูได้

ของอินเดียใต้ที่อมราวดีมันเคยมีสลุปอยู่ สลุปใหญ่เลยแต่มันพังไปแล้วเราก็เลยต้องดูจากภาพสลัก ภาพสลักสลุปอมราวดี สลุปคือเนินดินและตัวเนินดินที่กลายเป็นสลุปไปแล้วเรียกว่า "อัมตะ" ที่แปลว่าไข และจะมีฉัตรปักอยู่ข้างบนที่แสดงให้เห็นว่าไม่ได้เป็นสลุปของคนธรรมดาแต่เป็นสลุปของคนอินเดียใต้ผู้สูงศักดิ์ เราดูได้จากภาพสลักอย่างเดียว เพราะของจริงพังหมด สลุปที่อมราวดีเห็นใหม่ว่ารอบ ๆ มีภาพสลักพุทธ

ประวัติหมดเหมือนกันว่าให้คนเดินไปประทักษิณได้ ดูภาพพุทธประวัติก็ได้เรียนรู้พุทธประวัติไปด้วย ข้างล่างมีพระพุทธรูปอีกและมีคนไหว้อยู่พระพุทธรูปนี้เป็นของใหม่ ของเก่าคือคนพุทธอยู่มา ๖๐๐ - ๗๐๐ ปีโดยไม่มีพระพุทธรูป เพราะฉะนั้นบางคนจึงคิดต่อต้านว่านี่คืออะไรก็ไม่เคยไหว้มาก่อนทำไมต้องมาไหว้อย่างนี้ด้วย ฉะนั้นวิธีที่จะทำก็คิดเอาพระพุทธรูปไปตั้งไว้หน้าเจดีย์ก็บอกว่าเป็นรูปของพระพุทธเจ้าไว้สิ เพราะฉะนั้นคนก็เลยเริ่มมาไหว้พระพุทธรูปได้ และการไหว้ที่เดียวกันได้ ๒ ตอนเลยคือไหว้พระพุทธรูปด้วยไหว้สลุปด้วยก็มีพระพุทธรูปมาตั้งไว้ข้างหน้า จะเห็นว่ามีคนถือดอกไม้และเอาดอกไม้มาวางไว้ มีคนแคะ ไม้ไช้รูปคนจริงแต่เป็นประติมากรรมที่หน้าประตูสลุปมักจะมียุบคนแคะอยู่และทูนถาด บางคนก็ไปซื้อดอกไม้มาและพอไหว้แล้วก็เอาดอกไม้วางไว้บนถาด ทำไมต้องเป็นคนแคะ เพราะคนแคะมีความหมายว่าร่ำรวย คนแคะนี้เตี้ยติดดินเตี้ยกว่าเราจึงเป็นสัญลักษณ์ของดินแล้วในสมัยโบราณไม่มีธนาคาร คนจะเก็บเงินก็ฝังดิน เพราะฉะนั้นคนแคะกับดินจึงสัมพันธ์กันอันนี้เป็นวิธีการสัมพันธ์ในสมัยโบราณไม่ใช่เป็นศัพท์วิทยาศาสตร์ในสมัยปัจจุบัน ฉะนั้นคนแคะจึงเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย และคนแคะยังพุงพลุ้ยเหมือนกับคนอ้วนก็เป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวยเหมือนกัน ฉะนั้นคนอ้วนจึงหมายถึงร่ำรวยด้วยในสมัยโบราณ

ศิลปะอมราวดีในอินเดียใต้ที่ผมพูดเมื่อกี้นี้ มนุษย์ คราวนี้อมราวดีเองก็ยังมีคน ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งก็จะบอกว่าฉันไม่ทำพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์มานานแล้วก็จะไม่ทำต่อ ส่วนคนอีกกลุ่มหนึ่งก็บอกว่าอยากจะทำรูปของใหม่เลยทำรูปมนุษย์ เพราะฉะนั้นจะมี ๒ กลุ่มที่ยอมรับกับต่อต้านไม่ยอมรับ กลุ่มที่ไม่ยอมรับเป็นพระพุทธรูปเจ้าตอนเสด็จออกบวชที่เมืองกบิลพัสดุ์ (มหาภิเนษกรรม) นี่เป็นประตูเมืองและม้ากำลังวิ่งเป็นม้าเปล่าไม่มีพระพุทธรูปเจ้าแต่มีคนถือฉัตรอยู่ดูว่าพระพุทธรูปอยู่ข้างบนนี้

คงจำได้ว่าอินเดียโบราณก็เป็นภาคที่มีพระพุทธรูปเป็นรูป

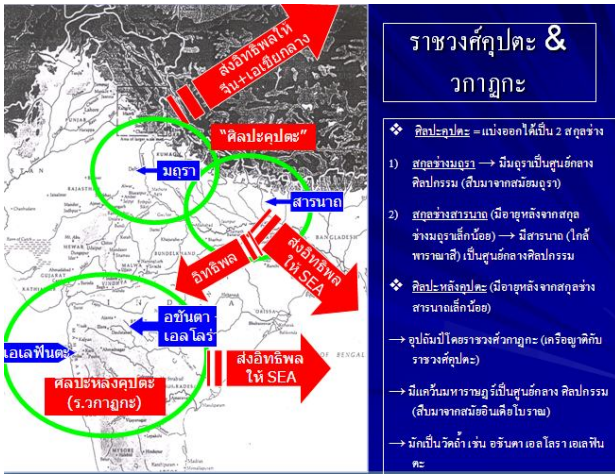
ภาพนี้เป็นเรื่องที่ตอนประสูติแบบที่ว่าไม่มีพระพุทธเจ้าเป็นรูปมนุษย์ มีพระนางสิริมหามายาเหนี่ยวกิ้งไม้ เสร็จแล้วพระพุทธเจ้าประสูติออกมาเป็นหม้อน้ำ เพราะหม้อน้ำเป็นความอุดมสมบูรณ์ พระพุทธเจ้าเป็นผู้สร้างความอุดมสมบูรณ์แก่โลกจึงประสูติออกมาเป็นหม้อน้ำ ขึ้นที่ ๒ พระพุทธเจ้าเดิน ๗ ก้าวเดินอยู่บนผ้าและพอไปคูใกล้ ๆ จะมีพระบาท ๗ รอยซึ่งไม่มีพระพุทธเจ้าอยู่เลย พระพุทธเจ้าเป็นทารกแสดงด้วยผ้าพอเสร็จพระพุทธเจ้ายืนอยู่อย่างนี้เห็นคน

ไหว้ไหม เพราะพระพุทธเจ้ายืนอยู่ที่รู้เพราะมีฉัตรและเสลี่ยงอยู่ที่นี่คือกลุ่มที่ต่อต้านไม่ยอมทำพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์ คราวนี้อยากจะพูดให้ฟังอีกอย่างหนึ่งว่าพระนางสิริมหามายาเหนี่ยวกิ้งไม้ ทำเหนี่ยวกิ้งไม้มีมาตั้งแต่สมัยก่อนหน้าแล้วเป็นภาพของนางที่สิงอยู่ในต้นไม้เรียกว่า "นางยักษิณี" ที่เหนี่ยวกิ้งไม้แบบนี้ ทำไมต้องเหนี่ยวกิ้งไม้ ก็เพราะว่าเพื่อให้ต้นไม้ออกผลต้องเอาผู้หญิงกระแทกต้นไม้ เพราะฉะนั้นเหมือนกันพระนางสิริมหามายาก็เลยเหนี่ยวกิ้งไม้เพื่อคลอดพระพุทธเจ้า

ศิลปะตอนอื่น ๆ ในศิลปะอมราวดี ที่ชี้ให้คุณเป็นพวกที่ต่อต้านไม่ยอมแสดง พระพุทธเจ้าเป็นรูปมนุษย์จะเห็นบัลลังก์ เปล่าและมีเสาไฟอยู่ พระพุทธเจ้านี้แสดงในฐานะของเสาไฟ เสามีไฟลุก ทำไมพระพุทธเจ้าถึงเป็นเสาไฟได้ เพราะ ๑. พระพุทธเจ้าคือแสงสว่างแห่งจักรวาลจึงเป็นเสาไฟ ๒. พระพุทธเจ้าคือศูนย์กลางของจักรวาลก็คือภูเขาที่เรียกว่า "เขาพระสุเมรุ" จะแสดงพระพุทธเจ้าในฐานะของเขาพระสุเมรุและคนที่ตามมาไหว้พระพุทธเจ้า

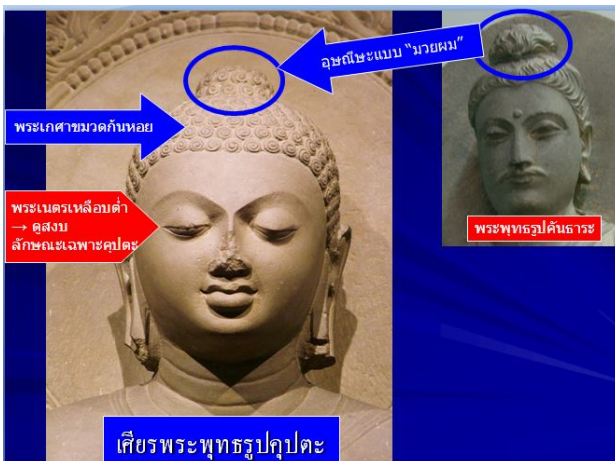

คนยอมรับพระพุทธเจ้าเป็นรูปมนุษย์จะเห็นพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เป็นตอนที่พระเทวทัตปล่อยช้างนาฬาคีรีจะฆ่าพระพุทธเจ้า เพราะพระเทวทัตอิจฉาพระพุทธเจ้าแล้วก็ไปปล่อยช้างป่าชื่อนาฬาคีรี ช้างวิ่งมาจะฆ่าพระพุทธเจ้าคนในตลาดแตกตื่นกันใหญ่เลย พระอนนทียืนอยู่กับพระพุทธเจ้าจึงเข้าไปขวางจะสละชีวิตให้แต่พระพุทธเจ้าเห็นว่าไม่เป็นไร พอช้างวิ่งมาแล้วก็มาหมอบอยู่ที่เท้าพระพุทธเจ้า ที่มีช้าง ๒ ตัวเพราะจะให้ความเคลื่อนไหวมีที่กำลังวิ่งและที่กำลังไหว้ และที่น่าสนใจในภาพคือบรรยากาศตลาดในสมัยนั้นว่าเป็นอย่างไร และคนจะสนุกสนานกันมากช้างวิ่งออกมา คนก็วิ่งกลัวช้างแตกตื่นตกใจกันใหญ่

พระพุทธรูปในศิลปะคุปตะ

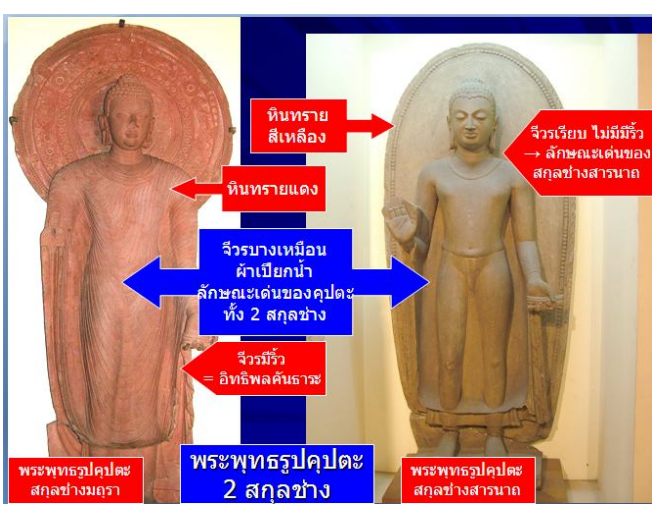
- สมัยราชวงศ์คุปตะ ถือว่าเป็นยุคทองในบรรดายุคต่างๆของอินเดีย ทั้งด้านการเมือง (รวมประเทศได้) + ด้านวัฒนธรรม (วรรณคดี, ศาสนา, ศิลปกรรม)
- ราชวงศ์คุปตะ = อินเดีย แต่ก็อุปถัมภ์พุทธมหายาน (พุทธเถรวาทเชื่อมสายไปจากอินเดีย)
- พระพุทธรูปคุปตะ = พระพักตร์สงบ จีวรบางแบบองค์เหมือนผ้าเปียกน้ำ → ยกย่องว่าเป็นพระพุทธรูปที่งดงามที่สุดในศิลปะอินเดีย
- แม้สุนทรียภาพ = สูงสุด แต่เทคนิค = เสื่อมลง ตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นไปช่างไม่สามารถทำพระพุทธรูปลอยตัวได้อีกแล้ว (≠อมราวดี)

พอต่อมาศิลปะอินเดียพัฒนาขึ้นไปอีกจนถึงจุดสูงสุดเรียกว่า "ศิลปะคุปตะ" ศิลปะคุปตะนี้เจริญมากจนถ้าเกิดว่าเห็นพระพุทธรูปแล้วจะนึกถึงคุปตะเพราะว่าสวยมากหน้าจะสงบมาก พระเศียรของคุปตะถ้าเทียบกับคันธาระคันธาระจะหน้าเป็นฝรั่งผมหยักศกแล้วมัดมวยไว้ข้างหลัง แต่พระคุปตะเขาเป็นอินเดียแท้เขาก็คิดว่าถ้าอยากให้หน้าพระสงบทำอย่างไร ก็ต้องทำตาเหลือบต่ำ ให้ขอบตาโค้งแล้วพระก็จะหน้าสงบ ในขณะที่พระสมัยอื่นจะไม่ทำขอบตาโค้งก็เป็นการมองตรงปกติก็ดูไม่สงบเท่าไร อีก

อย่างหนึ่งพระสมัยก่อนมีอุณาโลมปรากฏว่าพอพระคุปตะเขาตัดอุณาโลมทิ้งไปก็ดูสงบเลย เวลาคนโกรธก็ว่าจะผูกกันเหมือนการเคียดมาก ฉะนั้นอยากทำให้พระสงบก็ตัดตรงนี้ทิ้งไปฉะนั้นพระก็หน้าสงบไม่มีอุณาโลม อยากให้พระถ่มึงทิ้งใส่อุณาโลมเข้าไป พระศิลปะไทยจะไม่มีอุณาโลมเลย อีกอย่างหนึ่งว่าจากศิลปะคันธาระที่ผมเป็นฝรั่งศิลปะคุปตะยุคใหม่ทำให้ผมเป็นขมวดก้นหอยเป็นเม็ด ๆ ซึ่งต่อมาจะเป็นต้นแบบให้กับทุกศิลปะในเอเชียอาคเนย์ จะเห็นพระไทยก็ผมเป็นเม็ด ๆ แม้แต่ศิลปะอยุธยาที่ผมเป็นเม็ด ตั้งต้นแล้วที่ผมเป็นเม็ดก็เกิดมาจากอินเดียได้เพราะผมคนอินเดียได้หยิกแต่ตอนหลังจะเฉียงไปก็บอกว่าพระพุทธเจ้าเป็นนิโกร เขาก็บอกว่าพอโกนผมแล้วก็ผมขด

พระพุทธรูปในศิลปะคุปตะที่สวยงามนอกจากที่หน้าสงบแล้วอยากจะทำให้ตัวสั้นไหลด้วย ความที่จีวร

เรียบ ๆ เลยมาที่สุโขทัย อุทอง เรียบเพราะทำให้จีวรเหมือนผ้าเปียกน้ำของคุปตะผ้าเปียกน้ำเหมือนกับพระไปเดินผ่านฝนมาฉะนั้นก็จะเห็นเค้าโครงหรือเส้นรอบนอกของพระวรกายและก็สวย คือไม่ได้ดูพระเพียงแค่ว่าพระอย่างเดียวคือต้องดูแล้วสวยด้วยก็จะมีเค้าโครงพระวรกายมีก้น มีสะโพก มีขา เพราะฉะนั้นมาศิลปะสุโขทัยมีคนบอกว่าพระใส่จีวรหรือเปล่าทำไมดูโป๊จึงจีวรปกติต้องหนักกว่านี้ คนก็สงสัยโดยเฉพาะคนต่างชาติอย่างเราเกิดมาก็เห็นพระแบบนี้ก็พระแต่คน

ต่างชาติคิดว่าพระโป้หรือเปล่าเพราะเขาจะมีผ้าแต่เราไม่ได้ใส่ผ้า แต่เราใส่ผ้าแต่ผ้าบางเหมือนผ้าเปียกน้ำเพราะที่มาครั้งแรกจากศิลปะคุปตะของอินเดีย ฉะนั้นนี่ก็เป็นผ้าเปียกน้ำทำปางประธานอภัยไหว้แล้วจะไม่มีภัยกับท่าน มือซ้ายจับชายจีวรเหมือนเดิม ที่นี้อายกเน้นให้ดูอย่างหนึ่งพอพระจับชายจีวรอินเดียคิดมากเลยพอจับชายจีวรมือซ้ายจีวรมันยับในขณะที่มือขวาทำปางก็ไม่ได้จับจีวรก็ไม่ยับ แต่มือที่จับจีวรก็ยับ ฉะนั้นนี่จะไม่มีในศิลปะอื่น ๆ ศิลปะไทยก็ไม่มีนี่คิดถึงขนาดที่ว่าจับตรงไหนก็ยับตรงนั้น

เราไม่รู้ว่าสวยเพราะอะไรผมถึงมาบอกว่าสวยเพราะอะไร สุขุขทัยที่สวยเพราะข้างนอกโค้งไปหมด

ศิลปะคุปตะจะมีลักษณะที่พิเศษอย่างหนึ่งคือเป็นพิเศษที่ไม่ค่อยดีเท่าไร คือเขาจะหักงายเพราะฉะนั้นเขาจึงมีหินขัดมาเป็นแท่งเลย และพอเราไปดูด้านหลังพระคุปตะจะเห็นว่าพระแบนแสดงว่าประดิษฐานแบบพิงผนังไว้ เห็นด้านหน้านี้สวยเลยส่วนด้านหลังแบนนี่คือจุดค้อยของคุปตะ พอหลังจากนี้จะเป็นพระลอยตัว

ถ้าเกิดว่าคุณอยากจะไปดูเมืองที่ใหญ่ที่สุดของการผลิตพระคุปตะคือเมืองสารนาถใกล้พาราณสี ฉะนั้นในการจัดไปสังเวชนียสถานเขาจะพาไปไหว้ที่เมืองพาราณสีมีพระในพิพิธภัณฑสถานเยอะไปหมดทั้งหลายจะเห็นว่ายืนตริภังค์ ยืนขาพับข้างหนึ่งและขาจับน้ำหนึ่งข้างหนึ่งและสระ โปกเอียงเพื่อลดความแข็งถ้าเกิดประติมากรรมยืนตรงอย่างเดียวก็น่าเกลียด น่าเบื่อถ้าเกิดว่าพักขาทำให้สระ โปกเอียง การพักขา ไม่มีอนุโลม การนุ่งผ้าแบบเปียกน้ำเป็นศิลปะคุปตะที่สวยงามที่สุดคือเราดูแล้วอ่อนช้อย บางทีเราเห็นแล้วว่าสวยแต่

พระองค์นี้สวยมากเขายกย่องว่าเป็นองค์ที่สวยงามที่สุดในโลกเลย มีความพยายามที่เอามา copy แต่ไม่มีองค์ไหนสวยเท่าองค์เดิมถ้าอยากเห็นองค์เดิมก็ไปตามสังเวชนียสถานและไปที่พาราณสี องค์นี้อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานที่สารนาถ พอไปเห็นแล้วจะขนลุกเลยเพราะสวยมาก ที่ผมพูดไปจะเห็นว่าทั้งพระพักตร์นั้นตาจะเหลือบต่ำ ไม่มีอนุโลม จีวรเหมือนผ้าเปียกน้ำ

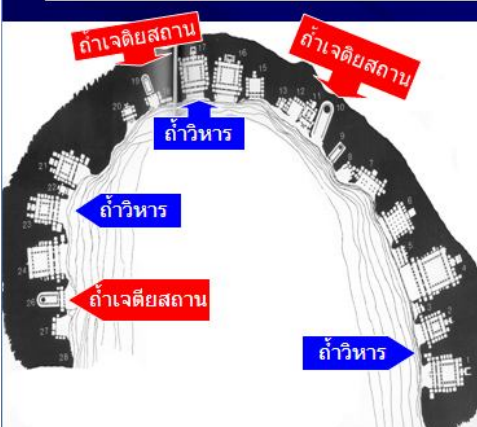
เนื่องจากสารนาถเป็นที่แสดงปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้าดังนั้นจึงมีเรื่องแสดงปฐมเทศนาอยู่เห็นธรรมจักร จะเป็นธรรมจักรที่ประหนึ่งเสมือนว่าจะกลิ้งออกมาได้ที่ต้องทำอย่างนี้คือพระธรรมเผยแผ่ ส่วนกวางหมอบคือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเห็นปัญจวคีย์

๕ คน และต่อมาด้านซ้ายจะมีผู้หญิงและเด็กคนหนึ่งอันนี้คือคนที่ออกเงินให้สร้างอยากฟังธรรมด้วยก็สั่งให้ช่างสลักไว้ด้วยเป็นสπονเซอร์ต้องมีโฆษณาอยู่ข้างหลัง และจะเห็นว่าพระไม่ได้เอามือมาหมุนธรรมจักรแล้วแต่ทำปางคือทำมือขวาเป็นธรรมจักร และมือซ้ายก็ทำทำชี้เป็นปางปฐมเทศนา

ศิลปะสมัยหลังคุปตะ

- อุปถัมป์โดยราชวงศ์วากฏกะ + ราชวงศ์อื่นๆ ในแคว้นมหาราษฎร์
- ศาสนาฮินดูเริ่มเจริญขึ้นมากควบคู่กับศาสนาพุทธมหายาน → เกิดถ้าแบฮินดูด้วย (≠ อินเดียโบราณ)
- ตย. (1) อชันดา = ถ้าพุทธ (2) เอลเฟินตะ = ถ้าฮินดู (3) เอลโลร่า (ทั้งพุทธและฮินดู)

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับถ้ำอชันดา

- เป็นถ้ำในศาสนาพุทธมหายาน → ปรากฏทั้งถ้ำเจติยวิหาร & ถ้ำวิหาร
- เป็นวัดถ้ำตั้งแต่สมัยอินเดียโบราณ ต่อมา → สมัยหลังคุปตะ = มีการขุดถ้ำเพิ่มขยายไปทั้ง 2 ทิศ

ในศิลปะคุปตะและหลังมาจากนั้น หน้อยที่เราเรียกว่าเป็นสมัยหลังคุปตะจะมีการขุดวัดถ้ำที่ใกล้ ๆ เมืองมุมไบด้วย ใกล้ก็ไมใกล้มากคือนั่งรถไฟไป ๑ คีน คืออินเดียมันกว้างมาก นี่คือถ้ำอชันดาเป็นวัดในศาสนาพุทธที่ขุดเข้าไปในภูเขาและกระจายไปตามหน้าผาถึง ๒๖ ถ้ำ สังเกตดูว่าถ้ำจะมีฝั่งอยู่ ๒ ฝั่งที่ฝั่งได้บอกไปคราวที่แล้วครั้งหนึ่งแล้วว่าจะต้องมี

ฝั่งที่เป็นเหมือนกับโบสถ์เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและปลายมนอยู่ข้างหลังและก็จะมิลักษณะเป็นสถูปอยู่ จะมีโบสถ์อยู่ส่วนกุฏิจะเป็นถ้ำที่เป็นแบบสี่เหลี่ยม และอยู่โดยรอบนั่นคือกุฏิสำหรับพระ กุฏินี้จะมีห้องตรงกลางเอาไว้สำหรับพระมาคุยกัน มาฉันข้าวกันสำหรับทำกิจกรรม

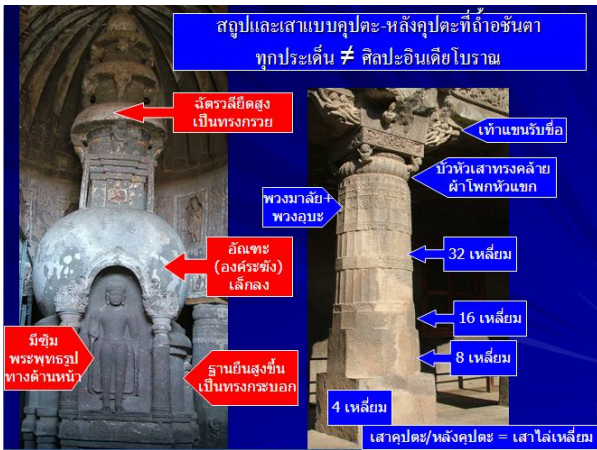
ถ้ำอชันดาจะสังเกตว่าเขาจะขุดเข้าไป เกิดจากการขุดทั้งหมด ศิลปะไทยของเราไม่สามารถทำได้ขนาดนี้แต่จะไปหาถ้ำธรรมชาติ และสลักพระพุทธรูปองค์หนึ่งแล้วก็บอกว่าเป็นวัดถ้ำแล้ว แต่ว่าของอินเดียเขาเป็นหน้าผามาก่อนและขุดเข้าไปเป็น hall เข้าไป ส่วนข้างล่างเป็นที่สำหรับสาวกมนต์ และมีสถูปที่แทนพระพุทธรูป แทนพระพุทธรูป สมัยคุปตะนี่จะเป็นโลกมนุษย์ เขาจะให้เป็นสถูปและพระพุทธรูปนั่งอยู่ข้างหน้า คือ

ภายในถ้ำเจติยสถานสมัยหลังคุปตะ

- ← ผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายมนเช่นกัน
- ← มีสถูปเป็นประธานของถ้ำเจติยสถาน
- ← ถ้ำเจติยสถานอินเดียโบราณ
- ← มีพระพุทธรูปด้านหน้าสถูป → การซ้อนกันของสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูปเจ้าทั้ง 2 อย่าง
- ← ถ้ำเจติยสถานหลังคุปตะ

ซ้อนกันระหว่างสัญลักษณ์ ๒ อย่างของพระพุทธเจ้า คือ สถูปกับพระพุทธรูป ต่อมาจะทำให้สถูปหรือเจดีย์นั้น กลายเป็นเจดีย์ที่มีซุ้ม เราจะเห็นในอุษายาจะมีเจดีย์หลายองค์ที่มีซุ้มอยู่และมีพระอยู่ข้างใน นั่นคือการซ้อนกัน ระหว่างสัญลักษณ์ ๒ อย่างของพระพุทธเจ้า ใหญ่ ๑ ครั้งได้ ๒ อย่างเลย ข้างบนควรจะเป็นฉัตรแต่หักไปหมดแล้ว คงจะเป็นฉัตรขึ้นไป ข้างบนเป็นซุ้มเหมือนกับว่าเป็นหลังคาไม้ แต่จริง ๆ แล้วเป็นหินสลัก ทำไมเขาทำอย่างนั้น เพราะว่าเขาทำหลังคาเครื่องไม้จนชิน ข้างนอกถ้าเกิดว่าเป็นหลังคามุงกระเบื้องปกติต้องมีซุ้มไว้สำหรับแขวนแต่ว่า ไม่จำเป็น ถ้าไม่ทำแล้วก็จะไม่สวย เพราะฉะนั้นเขาก็เลยใส่ลงไปเรียกว่า “ซุ้มปลอม” ซึ่งจริง ๆ แล้วไม่จำเป็นต้อง มีก็ได้ทำให้ใส่ลงไป ซุ้มปลอมมีตลอดเลยไม่ว่าจะเป็นถ้ำไหน

สถูปของคูปตะหน้าตาต่างไปจากสถูปสมัยโบราณ แล้ว อินเดียสมัยโบราณสถูปจะเป็นสถูปเหมือนกับเนินดิน ฉะนั้นอันตะตรงองค์ระฆังจะเป็นโอคว่าขนาดใหญ่ พอหลังจากนี้ไปพอสถูปมีพระพุทธรูปยื่นแนวตั้ง สถูปก็เลย เป็นทรงกระบอก พอเป็นทรงกระบอกองค์ระฆังเลยโดน บีบให้เล็ก ตอนนี่ฉัตรเริ่มยืดสูงขึ้นมาเป็นทรงกรวยซึ่ง ต่อไปจะกลายเป็นองค์ระฆังของบ้านเรา แต่ตอนนี้คุณยัง เห็นว่าเป็นฉัตรอยู่เป็นหลังคา ร่ม ๒ คัน ยอดเจดีย์บ้านเรากี่

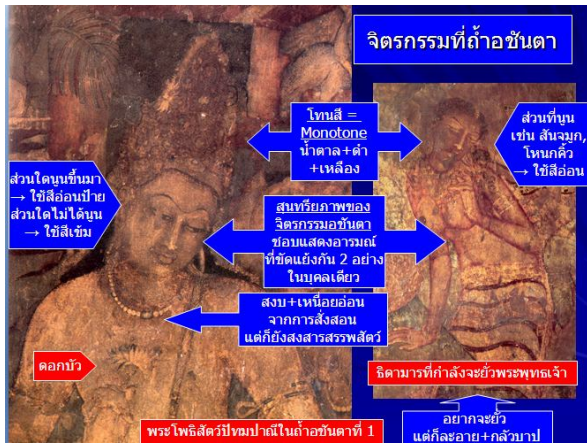
มาจากฉัตรแต่ว่าไม่เห็นแล้วว่าเป็นฉัตร เป็นปล้องที่เราเรียกว่า “ปล้องไฉน” เพราะว่าแม้แต่คนตั้งชื่อก็ไม่เข้าใจไป นึกว่าคล้ายกับที่มันเป็นปล้องปิไฉนถึงเรียกว่าปล้องไฉน แต่ว่าดั้งเดิมนั้นมาจากฉัตรอย่างนี้จะเห็นว่าเป็นร่มอยู่ ต่อมาชั้นติดกันเลยกลายเป็นยอดเจดีย์ไป คราวนี้เสาของคูปตะเขาก็สนุกสนานมาก ถ้าเกิดว่าทำเสาสี่เหลี่ยมปกติก็ ไม่สวยเพราะฉะนั้นเขาก็เลยทำเสาไล่เหลี่ยมกัน เป็น ๔ เหลี่ยม ๘ เหลี่ยม, ๑๖ เหลี่ยม, ๓๒ เหลี่ยม ไล่เหลี่ยมกัน ขึ้นไป แล้วยังไม่พอกกลับมาเป็น ๑๖ เหลี่ยมใหม่ ตรงกลาง ๓๒ เหลี่ยมและกลับมา ๑๖ เหลี่ยม, ๓๒ เหลี่ยมใหม่ ทำให้ได้รู้ว่าศิลปะที่ซับซ้อนของอินเดียเป็นอย่างไร พอเสร็จปั๊บด้านบนมีหัวเสาโดยรอบ

ถ้าที่เป็นกุฏิเป็นห้องอยู่รอบ และจะมีห้องประชุมสงฆ์ตรงกลาง ของคูปตะเขาคิดใหม่ว่าถ้ำในเมื่อ พระพุทธเจ้าเป็นประธานในหมู่สงฆ์เราก็ควรมีกุฏิ หนึ่งไว้สำหรับพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นห้องในสุด ตรงนี้จะมียุทธรูปสลักอยู่ นี่เป็นกุฏิพระพุทธเจ้า พระจะได้ไม่สนุกสนานกันอยู่ในกุฏิ จะได้เกรงใจ พระพุทธเจ้าและสามารถไหว้พระพุทธเจ้าทุกที่ในกุฏิได้ นี่ก็เป็นต้นเค้าให้กับคำว่าวิหาร กุฏิเรียกว่าถ้ำวิหารชุด ขึ้นมาดั้งเดิมอันนี้คือกุฏิ แต่ต่อมากุฏิกลายเป็นที่ไหว้ พระ ตอนนี่กลายเป็น ๒ อย่างแล้วคือกุฏิกลายเป็นที่ ไหว้พระด้วย พอต่อมาพระย้ายออกจากกุฏิจะนั้นต่อมา

วิหารก็เลยกลายเป็นที่ไหว้พระไปด้วย คราวนี้ลองสังเกตว่ากุฏิพระพุทธเจ้ามีสถูปอยู่ข้างหลัง มีสถูปที่ผมบอกไป ครั้งที่แล้วว่าสถูปคือหลุมฝังศพว่านี่แสดงว่าพระพุทธเจ้าในฐานะที่ปรินิพพานไปแล้วพระพุทธเจ้าอยู่หน้าสถูป

แสดงว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว แต่ถ้าคิดว่าพระพุทธเจ้าอยู่ในกุฏิแสดงว่ายังทรงพระชนม์อยู่ความหมายต่างกันอันนี้มีสตูปอยู่ข้างหลังหรือเห็นกุฏิอยู่แล้วคนเข้าไปเฝ้าซึ่งปรินิพพานไปแล้ว

ตอนนี้ศาสนาพุทธเป็นมหายานแล้ว ศาสนาพุทธ มหายานก็มีคติอยู่คติหนึ่งเชื่อว่าพระพุทธเจ้าแม้จะปรินิพพานไปแล้วแต่พระธรรมกายยังทรงพระชนม์อยู่ ลองดูจิตรกรรม จิตรกรรมที่ถ้ำอชันดาที่มีชื่อเสียงมาก สวยมาก ใช้สีน้ำตาล สีเหลือง เป็นสีธรรมชาติและเป็นสีโทนน้ำตาลเหลือง จะเห็นว่าเป็นตาเหลืองดำทำให้ดูสงบ คราวนี้คนที่เขาวิเคราะห์เขาบอกว่าจิตรกรรมอชันดาที่มีลักษณะพิเศษ คือชอบทำนอกจากจะอ่อนระทวยแล้วยังชอบทำอารมณ์ ๒

อย่างขัดแย้งกันด้วยไม่รู้จริงหรือเปล่าก็ไม่รู้ นี่เป็น “พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี” คือพระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมแต่เป็นเพศชายของอินเดีย เวลาทำเขาชอบทำแบบว่าเหมือนคิดอะไรบางอย่างเหมือนกับว่ากำลังเหนียวทำทำเหนียว แต่ก็ยังสงสารสรรพสัตว์ ช่วยมนุษย์ไปชะเหนียวเลย เจ้าแม่กวนอิมหรือพระโพธิสัตว์ปัทมปาณีเป็นพระโพธิสัตว์ที่ดูแลกัลป์ของเราหลังจากพระพุทธเจ้าตายไปเสร็จและพอพระศรีอาริยมตไตรยมมาเกิดจะเป็นช่วงที่เจ้าแม่กวนอิมหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณีองค์นี้ดูแลเราอยู่ ถ้าใครมีทุกข์มีร้อนอะไรคิดเขาให้ไปไหว้แล้วจะมาช่วย เพราะว่าพระพุทธเจ้านั้นปรินิพพานไปแล้วเพราะฉะนั้นผู้ดูแลอยู่คือพระโพธิสัตว์องค์นี้จึงเป็นที่นับถือมากของมหายาน พอนับถือมากพอเข้าไปจีน ไปในญี่ปุ่นตอนแรกยังเป็นผู้ชายอยู่แต่ว่ามีอยู่ครั้งหนึ่งของคนจีนมีคนเขาไปขอลูกข้อแรก ข้อที่ ๒ ก็บอกว่าเทพเจ้าองค์นี้เป็นเทพแห่งความเมตตาจึงควรจะเป็นผู้หญิงมากกว่าพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจึงกลายเป็นเจ้าแม่กวนอิมเป็นผู้หญิงในประเทศจีน แต่ปรากฏว่าตอนที่เข้าไปในญี่ปุ่นยังเป็นผู้ชายอยู่เพราะฉะนั้นในอินเดียเป็นผู้ชาย จีนเป็นผู้หญิง แต่พอญี่ปุ่นกลับเป็นผู้ชายใหม่ อวโลกิเตศวรในญี่ปุ่นชื่อว่า CANNON เพราะฉะนั้นก็อวโลกิเตศวรเพราะว่าคนที่ป็นเจ้าของบริษัทเขานับถือเลขตั้งชื่อตาม

และอีกเรื่องหนึ่งที่เห็นนี่เป็นนางมารที่มายั่วพระพุทธเจ้า นางราคะ ตัณหาอะไรก็ว่าไป นางมารนี้ทำทำแบบว่าจะชั่วหรือไม่ชั่วดินะก็ทำทำนี่ อีกอย่างหนึ่งของจิตรกรรมอชันดาคือเวลาเขาวาดเขาชอบเอาหินอ่อนป้าย เช่น จมูกทำให้เป็นสันขึ้นมาเพราะถ้าเกิดเราดูปกติจะเป็นแสงที่มาจากทางนี้ซึ่งจะขาวกว่า แต่ของอชันดาเขาประหนึ่งให้แสงออกมาจากข้างหน้า ฉะนั้นจมูกอยู่ใกล้แสงจึงสว่างแต่ว่าพอตรงแก้มก็จะมีดลงไปเรื่อย ๆ นี่คือ perspective ของอชันดา และสังเกตนะว่าไม่ใช่จิตรกรรมตะวันตกอย่างเดียวที่มี perspective เพราะอินเดียก็ทำได้แต่อินเดียทำในแง่ของแสงเข้ามาข้างหน้าไม่ใช่แสงเข้ามาข้าง ๆ พอปล่อยออกมาข้างหลัง หลังจากนี้ perspective ของตะวันตกจะออกแนวแบน ๆ ลงเหมือนศิลปะไทย

จิตรกรรมอชันดาจะเห็นว่าภาพสลับสนวนวนวายไปหมดเดี๋ยวมีคนนั่นนี่เต็มไปหมดแล้วจะแยกกันได้อย่างไร จะเห็นได้ว่าภาพแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มมีเจ้าชาย เจ้าหญิง และเขาชอบทำแบบว่าให้เจ้าชายค้ำเจ้าหญิงขาว ให้เจ้าชายขาว เจ้าหญิงค้ำทำให้มันต่างกัน แสดงออกให้มันต่างกันและจะมีบริวารอยู่ถือฉัตร ถ้าบริวารถือฉัตรคนที่อยู่ใต้ฉัตรแสดงว่าเป็นคนชั้นสูง แสดงว่าคนนี้เป็นเจ้าหญิง คนนี้เป็นเจ้าชาย แสดงว่าเขานั่งมาก่อนและนี่เขาเดินออกไปข้าง

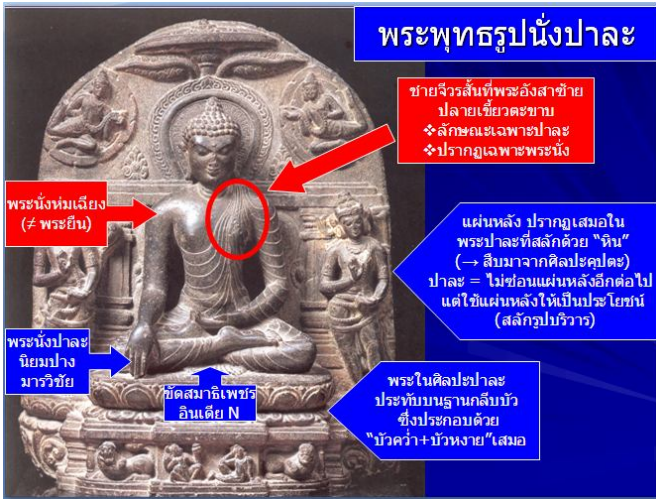
นอกจากเป็นคนเดียวกันแต่ต่างแสดงหลาย ๆ ครั้งให้ภาพมีความเคลื่อนไหว ที่นี้อีกอย่างหนึ่งคือใช้วิธีการมองของคน การมองของบริวารจะทำให้ดูภาพได้สนุกขึ้น เป็นภาพต่อเนื่องกันอย่างไร คนนี้มองไปทางนี้ คนนี้ก็มองไปทางนี้ คนนี้ก็มองมาทางนี้ แสดงว่านี่เป็นตัวเอกมีแต่คนมอง ๓ คน ๔ คนรวมมองคนเดียว ที่นี้คนหนึ่งมองไปทางนี้แต่อีกคนกลับมองไปอีกทาง คนนี้คนถือฉัตรก็มองไปทางนี้แสดงว่าคนนี้ตัวเอกและทำไมคนนี้มองทางนี้แต่คนนี้ก็กลับมามองทางนี้

เพราะภาพมันต่อเนื่องกันเป็นเรื่องเดียวกันไปเรื่อย ๆ จะเห็นว่าเจ้าชายคนนี้อยู่ใต้ฉัตร คนหนึ่งที่ยืนยื่นเจ้าชาย แต่อีกคนหนึ่งถือฉัตรมองกลับมาทางเจ้าหญิงแสดงว่านี่เป็นเรื่องเดียวกันเจ้าหญิงกำลังเดินตามเจ้าชาย ก็เป็นภาพมองกันไปมองกันมา

ประติมากรรมอินเดียเหนือ สมัยราชวงศ์ปาละ-เสนะ

- เจริญขึ้นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (แคว้นพิหาร+เบงกอล+บังกลาเทศ)
- ราชวงศ์ปาละ (พศ.14-17) นับถือศาสนาพุทธมหายานตันตระ (เต็มไปด้วยเวทมนตร์คาถา + เทพดรัาย) → เกิดขึ้นเนื่องจากการแข่งขันกับศาสนาฮินดู
- ศูนย์กลางศิลปกรรม = นาลันทา (มหาวิทยาลัยพุทธศาสนา)
- หลังพศ.18 ชาวมุสลิมโจมตี + ทำลายนาลันทา → พุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากประเทศอินเดีย

สมัยสุดท้ายของศาสนาพุทธจะอยู่ที่แคว้นเบงกอล เขาเรียกว่า “สมัยปาละ – เสนะ” ตอนนีศาสนาพุทธพัฒนาขึ้นไปจนถึงขั้นตันตระ ตันตระคือทางลัด เขาบอกว่าถ้าเราจะทำอะไร เช่น จะตรัสรู้ถ้าเป็นทางลัดจะต้องหักดิบ สมมติว่าแม่บอกลูกว่า “บุหรีไม่คืนะลูก” ลูกก็อยากแอบลองก็ต้องบอกใหม่ว่า “ลูกดูคนบุหรีไปเลย” พอเสร็จปั๊บลูกดูคนบุหรีไปที่ไอแค๊ก ๆ แล้วแม่ก็ถามว่า “เป็นไงดีไหม?” ถ้าเกิดลูกบอกว่าดีลูกก็จะเสียไปเลย แต่ถ้าลูกตอบว่า “ไม่ดีไม่เอาอีกแล้ว” ลูกก็จะเลิกไปไม่คิดจะลองอีก เพราะฉะนั้นตันตระเลือกวิธีที่แบบว่าให้คนลองสิ่งไม่ดีเสร็จแล้วให้ตัดจากสิ่งนั้นแบบหักดิบไปเลยนั่นคือตันตระ เพราะฉะนั้นพระตันตระจึงมีการมั่วกับผู้หญิงแบบว่าขั้นแรกให้พระทำสมาธิปกติไปก่อน ขั้นที่ ๒. ให้ลองเอาเนื้อ เหล้า ผู้หญิงมา พอเสร็จแล้วก็ถามว่าติดหรือเปล่า ถ้าติดก็เสียไปเลยเสร็จแล้วก็เอาแต่คนที่ไม่ติดมาฝึกขั้นสูงต่อ เราจึงสงสัยกันว่าทำไมพระธิเบตถึงแบบลามกนะ ต่อมาพระพุทธศาสนาเสื่อมไปเพราะถูกโจมตีจึงเสื่อมไปจากอินเดีย

พระศิลปะปาละ จะเห็นอุณาโลมซึ่งแต่เดิม
 เบาลบทิ้งไปเพราะเขาอยากให้พระหน้าสงบ แต่
 ตอนนี้งัดตรึงเป็นเรื่องของเวทมนต์คาถา ตอนที่
 ผู้หญิงเขาต้องท่องเวทมนต์ เป็นพิธีกรรมน่ากลัว ๆ
 ต้องทำหน้าดู ๆ ด้วย และพอหน้าดูแล้วเขาจะเอาอุณา
 โลมกลับมาเพื่อแสดงความเคร่งขรึมว่าฉันดู คุณจะ
 เห็นว่าพอมืออุณาโลมพระจะหน้าดูขึ้นมาทันทีเลยคือ
 ผูกกันเลยไม่เหมือนกับอันแรก ห่มจีวรเฉียง
 นั่งขัดสมาธิเพชรแสดงว่าเป็นอินเดียเหนือ แล้วมีชาย

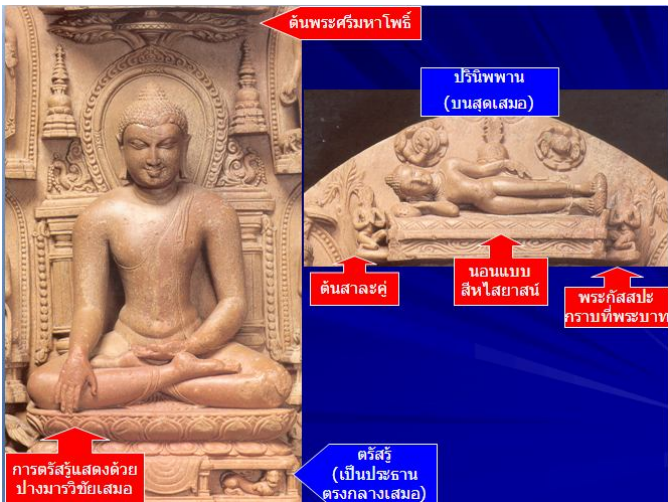
จีวรห้อยคือเอาจีวรมาพันที่ไหล่ ตัวจีวรพาไปที่ใหญ่ อันนี้จะเป็นพระเชียงแสน พระล้านนาบ้านเราทางเหนือ
 เพราะได้รับอิทธิพลจากศิลปะปาละ เป็นตอนมารวิชัยมือขวาชี้ลงดินเพื่อเรียกให้พระแม่ธรณีมาเป็นพยาน เมื่อมือ
 ขวาชี้พระแม่ธรณีและนี่คือพระแม่ธรณีของอินเดียนั่งอยู่แล้วถือหม้อน้ำ แต่ไม่บีบมวยผมเพราะบีบมวยผมเป็นของ
 ไทยที่เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นภายหลัง พระแม่ธรณีผุดขึ้นมาแล้วบอกว่าเป็นน้ำที่พระพุทธเจ้าหลั่งลงมาพญามารก็
 ตกใจเห็นหม้อน้ำก็พ่ายแพ้ไปเลย นี่เป็นท่าพ่ายแพ้ของพญามาร เนื่องจากเป็นมหายานจะมีพระโพธิสัตว์อยู่ ๒ ข้าง
 คือเจ้าแม่กวนอิมชื่ออวโลกิตศวรรแปลว่าพระที่มองเห็นมาด้านข้างด้วยความกรุณา ผู้เป็นใหญ่ที่มองลงมายังโลก
 เพราะฉะนั้นจะเป็นพระโพธิสัตว์แห่งความกรุณา กรุณาคืออยากให้คนพ้นทุกข์ เคยอ่านหนังสือของมหายานคง
 เคยได้ยินว่าเขาตั้งปณิธานว่าอยากให้ทุกคนตรัสรู้ขึ้นนิพพานให้หมดก่อนทั้งโลกและพระโพธิสัตว์อวโลกิตศวรรจะ
 เป็นองค์สุดท้ายที่ตั้งปณิธานไว้อย่างนั้น

อีกอย่างหนึ่งที่ศิลปะแบบปาละ
 ชอบก็คือจะนั่งบนฐานบัว เพราะฉะนั้น
 ตั้งแต่เป็นต้นไปพระพุทธเจ้าก็จะนั่งบน
 กลีบบัวและดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของ
 ความบริสุทธิ์เพราะว่าดอกบัวผุดขึ้นมา
 จากตม ตมสกปรกแต่ผุดขึ้นมาสะอาดไม่
 มีตมปนเปื้อนอยู่เลย เพราะฉะนั้นอันนี้
 จึงเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์
 ดอกบัวจึงได้ชื่ออีกอันหนึ่งว่าบงกชซึ่ง
 แปลว่าเกิดแต่ตม บังกะแปลว่าตม,
 โกลน ชะแปลว่าเกิด บังกะชะ = บงกช

แปลว่าเกิดแต่ตม และอันที่ ๒. ดอกบัวแปลว่าโลก เพราะคนสมัยโบราณเชื่อว่าโลกนั้นแบนเป็นแผ่นดินที่ลอยอยู่
 เหนือน้ำ ลอยอยู่บนน้ำจะนั่นดอกบัวก็อยู่ในน้ำเหมือนกันจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ต้องถือดอกบัวเพราะธรณีกับ
 ดอกบัวเป็นสิ่งเดียวกัน ดอกบัวกับโลกเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าเดินบนดอกบัว ๗ ดอกตอน
 ประสูติก็เป็นผู้เป็นอยู่เหนือ ๗ ทวีปตามคัมภีร์อินเดียโบราณคราวนี้ในศิลปะปาละจะมีสิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือเขามักจะ
 ทำพระพุทธประวัติ ๘ ตอนในแผ่นเดียวกัน ตรงกลางปางศรีสุริย เห็นท่าปางมารวิชัยที่อยู่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรง

นี้และโดยรอบ ๆ จะมี ๗ ตอน ซึ่ง ๘ ตอนนี้เรียกเป็นสันสกฤตว่า “อัญมहापाणिहारी” อัญแปลว่า ๘ อัญเป็นภาษาสันสกฤต อัญภาษาบาลี เคยได้ยินไหมอัญบริหาร? อัญแปลว่า ๘ เป็นบาลี เป็นคำเดียวกัน คราวนี้มีอะไรบ้าง

เดี่ยวจะให้ดูในรายละเอียด

ปางตรัสรู้ ทำแสดงด้วยปางมารวิชัยและก็มีต้นพระศรีมหาโพธิ์

ปรินิพพาน ทำสี่หุไสยาสน์จะเห็นต้นสาละ คู่มีพระสงฆ์ ๒ องค์ จะเป็นพระอานนท์กับพระกัสสปะ รู้ใช้ใหม่ที่ไม่ใช่พระโมคคัลลาและพระสารีบุตร เพราะพระโมคคัลลาและพระสารีบุตรนั้นปรินิพพานไปก่อนพระพุทธเจ้า แต่พระอานนท์กับพระกัสสปะนั้นยังอยู่และอีกอย่างหนึ่ง

พระอานนท์เฝ้าพระพุทธเจ้าตอนปรินิพพาน ส่วนพระกัสสปะนั้นรู้ว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วเลยมาไหว้ที่พระบาทก่อนที่จะไปถวายพระเพลิง เพราะฉะนั้นคนที่อยู่ที่พระบาทนั้นจึงเป็นพระกัสสปะ ส่วนคนที่อยู่ทางหัวนั้นคือพระอานนท์ ที่นี้จะเห็นว่าอยู่ในสลูปกี่เป็นสัญลักษณ์ของปรินิพพาน ซ้อนคู่กันพระพุทธรูปและสลูปกี่ และเมื่อปรินิพพานปั๊บเทวดาทั้งหลายจึงบรรเลงเพลงสวรรค์ออกมากลายเป็นเมฆและมีคนมาตีฉาบมีแต่มีกับตีกลองเป็นดนตรีสวรรค์ **ปางประสูติ** ทำเป็นพระนางสิริมหามายาเหนี่ยวกิ่งไม้ ผมบอกแล้วว่าเป็นภาพของชกษิณีโบราณ และพระพุทธเจ้าออกมาจากสี่ข้างตรงนี้ บางทีจะเห็นพระพุทธเจ้าเดินบนดอกบัว ๗ ดอก ออกมาจากสี่ข้างเพื่อให้เกิดประหลาดกว่าคนอื่นในจักรวาลจึงออกมาจากสี่ข้าง

ส่วนอันนี้เป็นภาพพระพุทธเจ้าและมีบาตรอยู่ในมือ อันนี้คือ **ปางปาเลไลย์** รับบาตรจากพญาวานรแต่ศิลปะอินเดียยังไม่มีการเข้ามาในศิลปะพม่าที่จะนั่งแล้วมีช้าง แต่พม่าของอินเดียมีแต่สิงในพุทธประวัติ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้ารำคาญพระที่ทะเลาะกันในเรื่องไม่เป็นเรื่อง คือเรื่องราคสัตว์ก็เลยรำคาญได้หนีไปอยู่ป่าและลิงก็มาปรนนิบัติเอาของมาถวายที่เมืองโกสัมพี นี่เป็นที่มาจากจีนเดียวกันหมดเลยนะ ๘ ปางจากจีนเดียว นี่เป็น **ปางลงจากดาวดึงส์** พระพุทธเจ้ายืนอยู่และมีพระพรหม พระอินทร์ถือฉัตรอยู่ ที่นี้ถ้าเกิดเต็มภาพจะทำบันไดด้วยแต่เนื่องจากว่าทำเป็นย่อ ๆ จึงไม่มีบันได ส่วนอันนี้เป็นภาพของการ **ปราบช้างนาฬาคีรี** จะเห็นช้างตัวเล็ก ๆ ตรงนี้และพระพุทธเจ้าเอามือกดช้างไว้จนช้างเหลือตัวนิดเดียว คงจะจำได้ว่าตอนที่ผมให้ดูตอนต้นช้างหมอบจริงแต่ตัวใหญ่อันนั้นเขาคิดถึงเรื่อง perspective ว่าช้างจะต้องตัวใหญ่กว่าพระพุทธเจ้า แต่ตอนนี้ความคิดใหม่ว่าคนไหนสำคัญควรจะต้องตัวใหญ่ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าสำคัญสุดก็ต้องตัวใหญ่สุด เห็นพระอานนท์ใหม่? พระอานนท์คนที่พยายามจะมาช่วยพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าบอกว่าไม่ต้องให้หลบไปข้างหลังก็เล็กกว่าพระพุทธเจ้าแต่ที่เล็กที่สุดคือช้าง เพราะฉะนั้นความที่ไม่เป็นธรรมชาติมันเกิดขึ้นแล้วในศิลปะปาละก่อนที่จะเข้ามาจนถึงศิลปะไทย ถ้าเกิดคุณไปเที่ยวสุโขทัยจะมีตอนนี่เหมือนกันที่วัดตระพังทองกลาง เป็นพระพุทธเจ้าคว่ำกดช้างและช้างก็กดเหลือตัวนิดเดียว อันนี้คือตอนแสดงธรรมจักร **ปางปฐมเทศนา** ทำมูทราทำมือปางนี้ที่มือขวาทำเป็นธรรมจักรแล้วมือซ้ายหมุน และเห็นธรรมจักรกับกวางหมอบไหม? กวางหมอบอยู่ ๒ ข้างอันนี้เป็นตอน **แสดงยมกปาฏิหาริย์** ซึ่งพระพุทธเจ้าแสดงเพื่อปราบเดียรถีย์ เดียรถีย์คือพวกนอกศาสนาเพราะฉะนั้นเขาจะมีรูปพวกเดียรถีย์ทำท่าพ่ายแพ้ ท่าพ่ายแพ้ของอินเดียจะทำท่าแบบนี้เป็นท่าตะลึง เดียรถีย์นี้เขาบอกว่าฉันจะแสดงปาฏิหาริย์แข่งกับ

พระพุทธเจ้าทำมณฑปแข่งแล้วพระอินทร์ก็ห่มนํ้าใส่เลยบันดาลให้ฝนถล่มมณฑปทิ้งให้หมดพระพุทธเจ้าก็เลยแสดง
ได้คนเดียว ทีนี้ทั้งหมดออกมากลายเป็นชิ้นนี้ ลองคิดว่าละเอียดยขนาดไหน ก็แสดงให้เห็นว่าที่แสวงบุญมี ๘ แห่ง
ไม่เหมือนที่แสวงบุญปัจจุบัน ปัจจุบันมี ๔ แห่งและมีแทรก ๆ ซึ่งตรงไหนที่เข้าไปได้เขาก็พาไปไหว้ตามทวั
ตรงไหนถนนพังมากพาไปไม่ไหวก็ไม่ต้องไป แต่สมัยก่อน ๑. คือสังเวชนียสถาน ๔ จะต้องไป ประสูติ ตรัสรู้
ปฐมเทศนา ปรีนิพพาน ๒. คือมหาปาฏิหาริย์อีก ๔ แห่ง คือ ปาเลไลย์ แสดงยมกปาฏิหาริย์ปราบช้างนาฬาคีรี
และเสด็จลงจากดาวดึงส์ ทั้งหมดรวมกันเป็น ๘ แห่งเรียกว่า “อัฐมมหาปาฏิหาริย์” ซึ่งปัจจุบันก็เหลือเพียงแต่
สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ตอนที่พระพุทธเจ้าปรีนิพพานตรัสบอกว่าถ้าใครไปสังเวชนียสถาน ๔ จะได้ศรัทธาได้ขึ้น
สวรรค์ และตรัสไว้ในมหาปรีนิพพานสูตรพอเสร็จปุ๊บคนเลยไปเพราะคิดว่าเป็นวิธีที่ไปสวรรค์เร็วที่สุดก็เลยไปกัน
มากมาย สำหรับเรื่องพุทธศิลป์จะเข้าใจกันง่ายกว่าเรื่องฮินดูรู้สึกจะไกลตัว ถ้าเป็นไปได้ก็นำเรื่องฮินดูของ
อินเดียมาพูด ขอทิ้งท้ายไว้ก็จะมีกรมอบวุฒิบัตร์ วุฒิแปลว่าแก่ เพราะว่าในอดีตสมเด็จพระโตชื่อบาลีว่า “สมเด็จพระ
พุทธทศอาจารย์” อาจารย์แก่ คืออาจารย์ที่มีอายุมาก และวุฒิบัตร์ก็แปลว่าไบบแก่ ๆ ฉะนั้นเราเลยใช้คำข้างหน้าขยาย
เป็นวัยวุฒิ หรือคุณวุฒิก็แก้ด้วยคุณความรู้ คุณสมบัติ
